

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻԻ 17

15 Դեկտեմբեր 1898

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ.

ՃԻՎԼԷԼԵԿԵԱՆ

Պապը Ալի Ճառտէսի Թիւ 20

1898

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

- 1 Պատարագամատոյց Ս. Սահակայ :
- 2 Ս. Գրոց Ժամանակագրութիւնը .
- 3 Ալպեանք .
- 4 «Պատկեր» հանդէսն .
- 5 Օրհնագրութիւն Օսմանեան ըստ ծիսի Անաֆիտայ-

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Ե Ս Կ Ի Ս Ս Մ Ս Ե Ա Յ

ԻՆՆԵՐՈՂ ՏԱՐԻ

ԹԻԻ 17

15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1898

ՊԱՏԱՐԱԴԱՄԱՏՈՅՑ

ՍՐԲՈՅ ՀՕՐՆ ՄԵՐՈՅ ՍԱՀԱԿԱՅ ՊԱՐԹԵԻ

Հ Ա Յ Ր Ա Պ Ե Տ Ի

(Շարունակութիւն տես քիւ 16)

«Քահ. ի ծածուկ ասէ. — Մարմին քո պատուական, առ լիցի մեզ ի կեանս. եւ արիւն քո՝ ի թողութիւն մեզաց. Փոխանակ լեղւոյն զոր արբուցին քեզ վասն մեր՝ բարձցի ի մէջ լեղի թշնամւոյն. վասն քացախոյն զոր ճաշակեցիր ընդ մեր՝ տկարութիւնս մեր զօրասցի. եւ վասն թքոյն զոր առեր վասն մեր՝ ընկալցուք մեք զցօղդ անմահութեան. եւ վասն հարուածի եղեգանն զոր հարար վասն մեր՝ ընկալցուք մեք զկտտարեալ կեանս քո. եւ ընդ փշեղէն պսակին զոր եղին քեզ վասն մեր՝ ընկալցուք մեք զանթառամ պսակ սիրոյ քո. եւ փոխանակ պատելոյն զքեզ պատտառակալաւ վասն մեր՝ զօրութեամբ քով պնդեսցուք մեք, եւ զի թաղեցար ի նոր դերեզմանի՝ ընկալցուք մեք զարձեալ զնոր յաւիտեանն որ ի քէն եղեւ. եւ վասն յարութեան քո որ ի մեռելոց եղեւ՝ զի եւ

մեզ եղիցի յարութիւն ի կեանս . եւ ի սուրբ զատաստանի քում կացցուք առաջի քո . եւ զոհութեամբ փառաւորեացուք զքեզ ընդ Հօր եւ ընդ Հոգւոյդ սրբոյ . այժմ » :

« Ի ճայն » . — « Քրիստոսիւ Յիսուսիւ տէրամբ մերով ընդ որում քեզ Հոգւոյդ սրբոյ եւ Հօր ամենակալի վայելէ փառք իշխանութիւն եւ պատիւ » :

« Սարկն . » — « Պատմութեան » :

« Քահանայն վերացուցանէ եւ ասէ » . -- « Սրբութիւնք սրբոց վայել են » :

« Ի պն . » — « Հայր սուրբ , Որդի սուրբ , Հոգի սուրբ : Օրհնութիւն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն . այժմ » :

« Քահն . » « Օրհնեալ Հայր սուրբ . Օրհնեալ Որդի սուրբ . Օրհնեալ Հոգի սուրբ : Օրհնութիւն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյդ սրբոյ . այժմ եւ » :

« Քահն . » — Օրհնեմք զկենդանարար եւ զսուրբ զաւուստ քո միածին Որդի Սատուծոյ , տէր մեր եւ փրկիչ Յիսուս Քրիստոս . եւ աղաչեմք զոր եթէ կամաւ ինչ եւ սկամայ մեղուցեալ իցեմք՝ ներեալ եւ թող մեզ , բարեխօսութեամբ եւ շնորհք սուրբ մարմնոյ քո եւ արեամբ քո . զի սա է հացն կենդանի որ ի յերկնից իջեալ . զորմէ ստացեր՝ Մարմին իմ է , զոր ես տայ վասն կենաց աշխարհի . Զի մարմին իմ ճշմարիտ կերակուր է եւ արիւն իմ ճշմարիտ ըմպելի . Որ ուտէ զմարմին իմ՝ նա յիս ինակեսցէ եւ ես ի նմա , եւ Որպէս առաջեաց կենդանին Հայր՝ եւ ես կենդանի եմ վասն Հօր , եւ որ ուտեն զիս՝ եւ նա կեսցէ վասն իմ : Սրգարեւ այս է հացն կենդանի՝ որ յերկնից իջեալ . որով ունիմք զկենդանութիւն աստուածային եւ զհաղորդ բնակցութեանն ընդ քեզ՝ տէր մեր եւ փրկիչ Յիսուս Քրիստոս : Սովաւ հաճեսցին կամք ողորմութեան քո ի մեզ՝ արժանաւորեալ սմա անարատապէս ի հաճոյս քո , եւ ուրախացեալ ցնծացուք յաւուր զաւստեան քո՝ ուր զուարճանելոց են ամենայն ընտրեալք քո . յորժամ յայտնեսցի յերկնից ա՛աւոր Թաղաւորութիւն քո եւ հատուցանես յանվախճան եւ յանպատում ի կեանսդ ամենայն անձկացելոց քոց զգերաշխարհիկ զփրկութիւնն⁽¹⁾ , յայտնի լիցին

(1) Մին յօրինակաց սենի տատէն « եւ » :

պարծանք հաւատացելոցս ի քեզ Քրիստոս Աստուած մեր ի ձեռն սուրբ մարմնոյ եւ արեան քո, զի դու ես Աստուած յաւիտենական եւ թագաւոր հզօր. եւ քեզ վայելէ փառք իշխանութիւն եւ պաաիււ այժմ եւ միշտ » :

«Քանն. ի ճայն ասե». — «Եւ սուրբ մարմնոյ եւ յարեան տեան մերոյ եւ փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի ճաշակեացուք սրբութեամբ որ իջեալ բաշխի ի միջի մերում. կեանք է, յարութիւն, քառութիւն եւ թողութիւն մեզաց. սաղմոս ասացէք տեառն Աստուծոյ մերոյ. սաղմոս ասացէք երկնաւոր թագաւորիս մերոյ անմահի, որ նստի ի կառս քերութեականս » :

«Նոյն խորհրդածութիւնն է՝ որպէս եւ Սրբոյն Աքանասիոս» :

«Քան. Սարկ. եւ Դպ.» — «Քրիստոս պատարագեալ բաշխի ի միջի մերում. ալէլուիա» :

«Քանանայն բաշխե (1)՝ զփրկական մարմինն եւ արկանե մասն ի բաժակ արեանն ասելով.

«Լրումն Հոգւոյն սրբոյ : Տէր Աստուած անսկիզբն եւ անճառելի, մեծ եւ հզօր, գթած եւ ողորմած, մարդասէր, բարերար, անոխակալ, անյիշարար, բարեգութ եւ բարերար, բարեխօսութեամբ սուրբ եւ անարատ ծնողիդ եւ ազաւանօք ամենայն սրբոց՝ եւ վասն մեծի եւ ահաւոր խորհրդոյս (2) որ առաջի քո՝ (3) գթած ի հոգի հանդուցելոյ յորոյ անուն զպատարագս մատուցանեմք, հանդո՛ եւ դաաւաւորեալ պայծառացո ընդ սուրբս քո յարքայութեանդ երկնից. եւ իմոյ ծնողացն ողորմեսցիս եւ դատակիցս արասցիս սրբոց քոց յարքայութեան քում (4). եւ զամենայն հաւատացեալքս քո փրկեա եւ զերծո՛ ի սատանայականն որոգայթից, եւ տուր միտս ճանաչել զքեզ

(1) Իմա՝ բեկանէ,

(2) Մին յօրինակաց չունի « որ » :

(3) Մին յաւելու « Դու գթած » :

(4) «Ով Դու լուսածնունդ. Հայրապետ՝ լուսաւոր արմատոյ բողբոջ՝ բարեխօս աղէ Դու եւ իշողք քո սու Անմահ Դառն Աստուծոյ վասն մեր որդւոց ձերոց եղերուք » :

եւ առնել զկամս քո եւ երկնչել եւ զողալ յամենասուրբ յանուանէ քումմէ . եւ զեկեղեցի քո հաստատուն եւ անշարժ պահեա մինչեւ ի միւսանդամ դալուստ քո, եւ որք յանձնեցին մեզ զինքեանս աղօթիւք՝ կատարեա զկամս հայցմանց նոցա ի բարիս ըստ կամաց քոց, եւ ամենեցուն որք չարիս խորհին եւ խօսին եւ կատարեն ի վ'րայ իմ⁽¹⁾՝ թողութիւն արասցես նոցա եւ բարի հատուցես վասն հեղման արեան քո . եւ որք բարիս ջանան առնել ծառայի քո՝ դու փոխարէն հատուցես ըստ մեծի եւ առատ ողորմութեանդ քո . եւ ես՝ բարեզութ տէր իմ՝ բազում մեղօք լցեալ ի մանկութենէ իմմէ՝ կամ առաջի քո, համարձակիմ մերձենալ յահաւոր խորհուրդս քո, մի ինձ ի դատապարտութիւն համարեսցիս զսա, այլ ի սրբութիւն եւ ի քաւութիւն մեղաց իմոց⁽²⁾. սովաւ չնորհեա ինձ տէր հասնել անճառ պարզեւաց քոց՝ զոր խոստացար թէ որ ուտէ եւ ըմպէ զմարմին եւ զարիւն իմ՝ նա յիս բնակեսցէ եւ ես ի նմա . եւ ի ձեռն նորին խնդրեմք ի քէն տէր՝ զի զխորհուրդս եւ զզգայարանս սուրբ եւ ազատ արասցես յամենայն չարէ . եւ ես զիմ հոգւոյս փրկութիւն եւ զքո կամք ոչ զիտեմ . այլ որ քո կամքն են եւ իմ հոգւոյս փրկութիւն՝ զայն պարգեւեա ինձ յամենայն ժամ . եւ ես անարժանս չեմ բաւական զքեզ օրհնել եւ փառաւորել, եւ ոչ ամենայն արարածք երկնաւորք եւ երկրաւորք ըստ քում արժանիդ չեն բաւական . այլ որպէս վայել են քում մեծութեանդ՝ քեզ փառք եւ գովութիւն յամենայն . Որ անուանեցեր զմեզ անուանակցութեամբ միածնի քո՝ եւ լուսաւորեցեր մկրտութեամբ սուրբ աւագսնին՝ արժանի արա ընդունել զսուրբ խորհուրդս քո մեզ ի մեղաց թողութիւն» :

« Հաւատով ճաշակեմ զկենսատու եւ զփրկագործ մարմինն Քրիստոսի՝ ի թողութիւն մեղաց իմոց »

« Եւ ի բաժակն մեքմեցեալ »

« Հաւատով ճաշակեմ զսուրբ եւ զմաքրիչ արիւն Բրիս-

(1) Քանի՜ քրիստոսանմանութիւն . եւ ո՛րչափ յիշատակօք լի աղօթք յանձին Ս. Հայրապետիս կատարեալ :

(2) « Եթէ դու աշպես՝ իսկ զինչ մեք, ո՛ր երեցս երանեալ Հայր » :

աստի ի թողութիւն մեղաց իմոց » ⁽¹⁾ : « Եւ քահանայն բաշխեց ընդ նմա ⁽²⁾ , եւ յետ այսորիկ մինչդեռ բաշխե խոնարհութիւնքն զմատն աշոյ մեռիցն շփե անտի եւ կնքե զգգայարանն , որ ի գլուխն եւ զսիրտն : »

(Շարայարեի)

Ս. ԳՐՈՅ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Շարունակութիւն տես քիւ 16)

Դ. Ձրնեղեղէն ցԱբրահամ Այս ժամանակամիջոցին տեւութիւնը կը չափուի ծննդաբանութեամբ Սեմայ, որդւոյ Նոյի, Ծնն. ԺԱ, 10-26 , եւ ճիշդ վերոյիշեալ եղանակաւ կը հաշուուի : Հոս ալ հրեք տեսակ թուարկութեան կը հանդիպինք , որոնք իրարմէ կը տարբերին եւ իրարու մէջ մի եւ նոյն համատարկութիւնն ալ կը տարբերի ինչպէս վերի հաշիւը : Հետեւեալ տախտակը գաղափարը կու տայ այս թուարկութեան :

(1) Որչափ ցաւալի է զի վեհեական տիպ եղող այժմեան գործածականէն ինկած են(?) այս սքանչելի աղօթք նախ քան զհաղորդութիւնն, գիտցողն բերանացի ըտիպուած է գրուցել :

(2) Այսինքն կրկին տեսակաւ :

ԱՆՈՒԱՆՔ ՆԱՀԱԿԵՊՈՅ

ՈՐԴԷՈՅ ԾՆՆՂԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ ԻՐԵՆՑ ԽԱՐԷՔՐ

ՑԱՅԸ ՍԱՄԱՐԱԳԻ ԵՐՐԱՅԱԿՈՆ

Սեմ (Ջրհեղեղէն վերջը)	2	2	2
Արիաքսադ	135	35	35
Կայնան	130	»	»
Սաղէ (Սաղա)	130	130	30
Երեւ	134	134	34
Փաղիկ	130	130	30
Հոէու (Խաղաւ)	132	132	32
Սարուք (Սերուք)	130	130	30
Նաքուր	79	79	29
Թարէ (Թարա)	70	70	70
Արրահամ (մինչեւ իր կոչումը)	75	75	75
	-----	-----	-----
Գումար	1147	1017	367

Այսպէս ահա այս երեք օրինակները միայն Թարէ եւ Արահամու տարիներուն համար կը համընթանան : Սամարացիներ նախկին տարբերութեան մէջ ընդհանրապէս կը համաձայնէր երբայականին հետ , մէկ անգամ միայն անոր կը հետեւի , Արփաքադի մասին : Եթեանամից հետ կը զուգընթանայ վեց սերունդի համար , որոնց հինգը երբայականէն հարիւր տարի աւելի ունին , եւ մին , Նաքուր , յիսուն տարի եւեթ : Յոյնը սերունդ մը աւելի կը համրէ միւսներէն , Կայնանը . վերջապէս իւր ձեռագիրները զանազանութիւններ կը պարունակէին , որոնք այլեւայլ արդիւնքներ յառաջ բերին : Եւսեբիոս կը հաշուէ Ջրհեղեղէն մինչեւ ցթարէ 945 տարի . Թէոփիլ Անտիոքացի , 936 . Յուլիոս Ափրիկեցի , 993 . Կղեմէս Աղեքսանդրացի , մինչեւ ցկոչումն Արահամու , 1250 :

Սեմայ ծննդաբանութեան թիւերը չափ աւելի աղաւաղեալ են քան զՍեթայն , եւ քննադատութիւնը անկարող է զայնս իրենց նախկին վիճակին վերածելու : Չկայ ծանր պատճառ մը զանազան եւ հակասական կարծիքներէն մին վերադասելու : Յաջա Հօրն Հումմէլաւէրի Սամարացիին հոս նուազ վստահելի է եւ նուազ վերադասելի քան առաջ : Որդւոյ ծննդեան պահուն հօրը տարիքին հարիւր տարուան տարբերութիւնը կամ յաւելումի եւ կամ զեղչի մը արդիւնքն է : Զեղչը երբայականին

մէջ ի գործ զրուած պիտի ըլլայ , որպէս զի յետ ջրհեղեղեան նահապետները , որոնց կեանքը կարճնցած է , զաւակնին ծնած չըլլան նախաջրհեղեղեան նահապետներն աւելի յառաջացած տարիքի մը մէջ : Այս կարծիքը , այսինքն թէ երրայականը կրճատեալ ըլլայ , իրեն համար աւելի զօրաւոր փաստ մըն ալ ունի : Մինչդեռ այս օրինակը Թարայի ծննդեան ժամանակ ՆաքոՎրի 29 տարի կու տայ , Սամարացին եւ Յոյնը անոր 79 տարի կը վերագրեն : Ինչու այս ստորնագոյն թիւ , եւ ոչ 129 տարի , եթէ նախկին թիւերու վրայ ալ հարիւրական թիւ աւելցուած ըլլար : Այս զանազանութիւնը յապաւման ենթադրութեամբ լուս եւս կը հասկցուի : Եթէ հարիւրականէն բարձր եղած թիւերէն հարիւր առ հարիւր յապաւած են , նոյն գործողութիւնը կարելի եղած չէ ընել 79 թուոյն վրայ . ուստի այս հաշուեյարդարը միայն յիսուն տարի զեղչեր է եւ քուսցեր է 29 տարիներու թիւը : Կայնանի հաւատարմութեան դալով , այս ալ վիճաբանուած է , հաստատական կարծիքը կը յենու զխաւոքաբար՝ այս անձին Յիսուսի ծննդաբանութեան մէջ ներկայութեան վրայ . թեա Ղուկաս Գ. 36 : Թէեւ շատ աւելի հաւանական ըլլայ որ Ղուկաս ինքնին ներմուծած ըլլայ այս անունը իր յօրինած ծննդաբանութեան ցուցակին մէջ , բաղմամբիւ կաթողիկէ մեկնիչներ , ինչպէս Գալմէ , Ֆիլիսոն , Հ. Հոմմէլաւէր , եւ այլք , կ'ենթադրեն որ Կայնանի անունը ի վաղ ժամանակաց սպրդած ըլլայ Ղուկասու մատեանին մէջ՝ օրինակողի մը ձեռքով , որ կ'ուզէր Աւետարանը համաձայնեցունել Եօթանասնից հետ : Զիարդ եւ իցէ , անգամ մի եւս պէտք է հետեւցնենք որ Մովսէսին Մննդոց գրքին մէջ աւանդած ճշմարիտ թիւերը ստուգապէս չունինք . եւ թէ մեր ունեցածէն չենք կրնար ապահով ժամանակագրութեան շարք մը յօրինել :

Ս. Գրոց մեկնիչները միշտ համոզուած էին որ Մովսէս՝ Սեթայ եւ Սիմայ ծննդաբանութեանց մէջ ուղղակի դիտում ունեցած էր իրական ժամանակագրութիւն մը արտադրելու . իսկ կրօնից արդի ջատագովներն կը պաշտպանեն թէ Մննդոց հեղինակը երբեք զիտաւորութիւն ունեցած չըլլայ ընդհանուր ժամանակագրութեան մը տարիքը մատակարարելու : Հին ժամանակագիրք կը կարծէին որ նահապետական սերնդոց ջղթթայից մէջ ընդհատութիւն մը , պակաս օղակ մը , անդոջ անյարիր անցք մը չկար , այլ ընդհակառակն ծննդաբանական

ցանկերն միաշար էին : Արդ Ս . Դիրքը դիտմամբ զանցառու-
թիւններու եւ ծննդաբանութեանց մէջ մէկդի դրուած օղակ-
ներու շատ մը օրինակներ ցոյց կուտայ : Տասնուչորս անուն-
ներու երեք շարք ունենալու համար , Մատթէոս՝ Յիսուսի
ծննդագիրքին մէջ (Ա. 8) ի բաց կը թողու երեք թագաւորներ ,
Ոքոզրաս , Յովաս եւ Ամասիա , ի մէջ Յովրամայ եւ Ոգիայ :
Քահանայապետներու ցանկը . (Ա. Եզր. Ը. 1) անտարակոյս
համառօտուած է , որուն համոզուելու համար կը բաւէ համե-
մատել (Ա. Մնացորդ. 2. 1) : Նոյն ինքն Եզրաս իւր ծննդա-
բանութիւնը կը համառօտէ (Ա. Եզր. Ի. 1-5) . եւ ի մէջ Ա-
զարիայ (զոր Մերաւովթի որդի կը կոչէ) եւ Մերաւովթի ,
(Մարերովթ) հինգ անդամներ թող կու տայ՝ Յովանան (Յով-
նաս) , Ազարիա , Աքիմաս , Աքիտոր եւ Ամարիաս , որոնք
կը յիշուին (Ա. Մնաց. 2. 7-14) : Եւ սակայն այս անտիպ
ծննդաբանութեանց մէջ , անջատուած անդամներն իրարու կը
միացուին ծննդական առնչութեամբ , Եալատ կամ հոնիտ
« ծնաւ » բայովը , կամ պէն « որդի » բառովը , Ասոր ինչ պի-
տի ըսուի : Պիտի ըսուի թէ Ս . Գրոց մէջ , ինչպէս ուրիշ
օրինակներով ալ կարելի է ապացուցանել , Եալատ բայը կամ
պէն անունը նոյնչափ բնականաբար նախահօր մը եւ իւր հե-
ռաւոր ուրունդի մը միջեւ ծննդական առնչութիւն կը նշա-
նակէ , որչափ հօր մը եւ անմիջական որդւոյն միջեւ , Հետե-
ւաբար Սեմայ ծննդաբանութեան մէջ Եալատ բառին դործա-
ծութիւնը՝ սերնդոց շարունակութեանը ապահով փաստ մը
չէ , եւ օրէն է անոր մէջ զետեղել զանց առնուած անդամ-
ներն , ինչպէս նաեւ Մատթէոսի յօրինած Քրոտոսական ծննդ-
բանութեան մէջ :

Այս եզրակացութեան դէմ կ'առարկուի թէ նահապետա-
կան ծննդաբանութեանց մասնաւոր ձեւը , որոնց մէջ անուն-
ներն երկու կամ երեք թուական շարքով զետեղուած են ,
շարունակութեան խորտակման զաղափարը կ'արտաքսէ . եւ թէ
Մովսիսական պատմութեան բնական եւ զիւրին իմաստին հա-
կառակ կ'երեւի այսպէս թարգմանել (Ծնն. ԺԱ. 10) . « Աեմ ,
հարիւր տարեկան , ծնաւ որդի մը որմէ սերեցաւ Արփաքսադ »
— Ասոր կը պատասխանէ Հ . Պրուքէր թէ « ծնաւ » բայը
պէտք է ընդլայնել եւ իմանալ իբրեւ թէ գրուած ըլլար « ծնաւ
միջնորդաբար » : — Ուստի ծննդաբանութիւնները կրնան ան-
յարիր ըլլալ եւ ցատկիլ սերունդներու վրայէն , նոյն իսկ երբ

նահապետի մը յիշատակութիւնը տարիներու թուով ալ ընկերացած ըլլայ :

Անյարիր անջատ թող արուած ըլլալու այս ենթադրութեան դէմ հզօրապէս կ'առարկէ դարձեալ Գեր . Կրանգլօտ (Ս. Գրոց մփնկգր. եւ արդի գիտութիւն , 1895) , բողոքելով յանուն ընդհանուր աւանդութեան : Ըստ իրեն , Եկեղեցւոյ ըլլոր Ս. Հարք , իբր Աստուածաշունչի յիշաւանց մեկնիչք , եւ անոնց ետեւէն Ս. Գրոց ամեն կաթողիկէ մեկնաբաններն մինչեւ մեր օրերը , Ս. Գրոց ծննդաբանութիւններն ընդունած էին իբր բացարձակ կանոն ժամանակագրական հաշիւներու , եւ երբէք ամենափոքր իսկ անջատում կամ պարապ ձգուած տեղ մը չէին ենթադրած : Ուստի հասարակ միտք մը , զգացողութիւն մը կայ , զոր հնար չէ լքանել առանց յանդգնութեան , եթէ բացայայտ կերպով հակառակը ապացուցուած չէ :

Սակայն այս առարկութեան կը պատասխանուի թէ , Ս . Հարց միաձայն հաւանութիւնը զոյութիւն չունի , որովհետեւ իրարմէ տարբեր եզանակաւ մեկնած են Մենդոց թուարկութիւնները : Եւ դարձեալ անոնց կարծիքը աւանդական վարդապետութիւն մը չկրնար կազմել , որոյ դէմ երթալն թոյլ արուած չըլլայ : Ուստի առանց յանդգնութեան կրնայ պաշտպանուիլ որ սրբազան ծննդաբանութիւնները շարունակեալ եւ զօդեալ չեն :

Մեր այս ենթադրութեան իբր յենարան , աւելի զօրաւոր եւ յանկուցիչ պատճառ մ'ունինք : Սեմայ ծննդաբանութեան անյարիր եւ անջատ վիճակը , որ յինքեան կարելի եւ հաւանական է , պէտք է որ անշուշտ ընդունուի , եթէ սրբազան պատմութիւնը , ջրհեղեղէն մինչեւ Աբրահամ , արտաքին պատմութեան հետ ուղենք համաձայնեցնել : Վաղեմի ժողովրդոց հնութեան հետ համեմատելով եբրայական օրինակէն առնուած ժամանակագրութիւնը անբաւական է իւր 367 տարիներով . Եթանասնիցը , աւելի երկայն , անշուշտ շատ նեղ եւ շատ սեղմեալ կ'երեւի : Շատ պիտի չպնդենք Ձինացւոց եւ Հընդկաց հեռաւոր հնութեան վրայ , որովհետեւ անոնց աւանդութիւններն անտարակոյս առասպելական են : Հ. Կօլլի Ձինացւոց վրայ հաստատուած պատմութիւնը կը սկսի Խնքակալ Եթայի թագաւորութեան ժամանակէն , Քրիստոսի թուականէն 2357 տարի առաջ : Սակայն , այն ժամանակ , Սինէ-

աստան արդէն բաւական բազմամարդ , ծաղկեալ եւ քաղաքակրթութեան մէջ յառաջացած էր . բայց Երկնային-Կայսրութեան հաստատութեան համար կարեւոր եղած ժամանակը կրնայ վերջապէս Եօթանասնից ժամանակադրութեան հետ համաձայնիլ : Հնդկաց չարունակուած պատմութիւնը մեր թուականէն տասնուհինգ դար միայն առաջ է : Ասորագէտները ընդհանրապէս կը միաձայնին ըսելու թէ Քաղդէաստանի առաջին թագաւորները երեսներորդ կամ քառասներորդ դարու մէջ կ'իյնան , այս ինքն Աբրահամէն հազար կամ երկու հազար տարի առաջ : Թէեւ Պերոզի մատակարարած ժամանակագրական թիւերն ըստ մեծի մասին վիպական են , սակայն եւ այնպէս քաղդէական պատմութեան խոր հնութիւնը կը յայտնուի մեզ նորերս գտնուած յիշատակութիւններով : Ասորպանիբալ արքայն (668-628) կը պատմէ որ երբ Սուգիանի վրայ քալեց եւ զայն նուաճեց , 683 ին , իւր քաղաքն էրէք բերաւ Նանաս դիցուհւոյն մէկ պատկերը , զոր Քուտուր-Նաքհուստի անկէ յախշտակած էր 1635 տարի առաջ , հետեւաբար մեր թուականէն 2274 տարի առաջ : Բարեւոնի թագաւորին Նաքնիդայ մէկ սեանը վրայ քանդակուած կը գրտնենք աւելի հին թուական մը : Արեգական տաճարը նորոգել տուած ժամանակ , ի Սիրբարա , այս իշխանը գետնի տակէն երեսուներկու ոտք խորութենէն դտաւ տաճարին ձօնը , զրուած առաջին հիմնադիրէն , որ կ'անուանէր Նարամ-Սին , որդի Սարգինայ , 3200 տարի առաջ : Եւ որովհետեւ Նաքնիդ կը գահակալէր շուրջ 550 տարին նախ քան զՔրիստոս , իւր հաշուով Նարամ-Սին կը թագաւորէր 3800 տարի առաջ : Ուստի ջրհեղեղը , զոր կը ճանչնային Քաղդէացիք եւ Բաբելոնացիք , 4000 տարիէ շատ առաջ է , որովհետեւ Նարամ-Սին իրեն նախորդ թագաւորներ ունեցած է , որոնք այս աղէտքէն վերջն էին : Հետեւաբար Եօթանասնից յետ ջրհեղեղեան ժամանակադրութիւնը , որ սակայն ամենէն երկայնն է , անբաւական է :

Նոյն եզրակացութեան կը յանդիմնք Եգիպտոսի պատմութենէն : Մանեթոն , քուրմ Սերենիդեան յԲ. դարու նախ ք. զԲ. , Աղեքսանդրէն առաջ 30000 տարուան հնութիւն մը կը վերադրէր Եգիպտոսի : Առասպելական թագաւորութիւնները մէկզի զնելով , կը մնան դեռ պատմական երեսուն ցեղեր կամ տոհմեր (dynastie) , որոնք կը սկսին Մենէսէ , եւ

կը լեցնեն շուրջ 5000 տարիներ : Արդ . Մանեթոնի պատմութիւնը , Ժ.Լ. Գյեղէն ասդին , հաստատուեցաւ արքայական ցանկերու միջոցաւ , որոնք գրուած դանուեցան Թորինոյի պապիրոսին եւ Ապիտոսի , Սաքքարայի եւ Քարնաքի ցուցակներուն վրայ : Բայց եւ այնպէս եգիպտախօսներն անհամաձայն են դեռ եգիպտական պատմութեան ընդհանուր տեւողութեանը վրայ . որովհետեւ զանազան տեսակէտներէ կը մեկնին , եւ ցեղերուն շարունակութեանը կամ ի մասին տիրած ըլլալուն վրայ կը վիճաբանին : Եթէ ամենքը յաջորդաբար թազաւորած են , իրենց պատմութիւնը 5000 տարուան կ'ելլէ . եթէ շատերը ժամանակակից կամ կողմնակի եղած են , պատմութիւնը կրնայ Եօթնասնից ժամանակագրութեան սահմանին մէջ փակուիլ : Բայց կը թուի թէ , ընդունելով ալ որ ոմանք մի եւ նոյն ժամանակ միանգամայն թազաւորած ըլլան , մեծ մասը սակայն իրարու յաջորդած են . եւ անոնց զոյւթեան տեւողութիւնը կ'անցնի տասնուհինգ սերունդը , զոր Ս. Գիրք կը դնեն Ջրհեղեղի եւ Մովսէսի միջեւ : Բաց աստի , բացարձակապէս անհնարին իսկ ըլլար ճշգրտօրէն որոշել Նեղոսի հովտին պատմական թուականին սկզբնաւորութիւնը , միշտ ապացուցուած բան է որ այս աշխարհի սկիզբները շատ ու շատ հին են : Հաղիւ թէ մեր ծանօթութեանը կու գայ , Եգիպտոս կ'երեւի մեզ շատ յառաջադէմ քաղաքակրթութեամբ մը , բացարձակ բազմաստուածութեան կրօնքով եւ արդէն շատ երկայն տեւողութիւն ունեցած ըլլալու պարծանքով : Եթէ միայն միտ գրուի Մովսէսի ժամանակ իւր ունեցած վիճակին , « Հնամբ է միթէ (տառնց անջատ եւ պակաս տեղեր ենթագրելու ծննդոյ ժ.Ս. գլխոյն ծննդաբանութեանց մէջ) սեղմել ղետեղել տասնուհինգ սերունդներու միջոցին մէջ՝ Ջրհեղեղէն վերջը մարդկութեան բազմանալը , Ժողովրդոց ցրուիլ , յայտնեալ կամ բնական կրօնից մոռացութիւնը , բազմաստուածութեան կամ կռապաշտ հեթանոսութեան ծագումը , Եգիպտոսի գաղթականութիւնը , ասիականէն ասորեք քաղաքակրթութեան մը կազմակերպութիւնը , իւր յատուկ լեզուաւ , իւր գրութեամբ եւ իւր պաշտամամբ , սպիտակ , սև , պղնձազոյն ցեղերու զանազան կերպով կազմութիւնը , ընդհանրապէս յորդոց որդի յիսունէն աւելի թազաւորներու յաջորդութիւնը . որոնց Եգիպտոսը կառավարած ըլլալը իրենց յիշատակարաններէն ծանօթացած է , տառնց հաշուելու աւելի

բաղմաթիւ թագաւորներն զորս նոյն յիշատակարանները կը հաշուեն , որոնց սակայն անձնական յիշատակարանները եւ արձանագրութիւնները մինք զեռ չգտանք » (Բանիէ , Ժմնկզր. նախկին ժամանակաց , 1895) :

Ուրեմն , եթէ արտաքին պատմութիւնը կը ստիպէ Ս . Գրոց ժամանակագրութիւնը երկարել , այս յաւելումը պէտք է տեղի ունենայ ջրհեղեղէն յԱրրահամ անցած ժամանակամիջոցին մէջ : Իսկ թէ ի՞նչ չափով հարկ պիտի ըլլայ այս յաւելումը կատարել , ճշգրտօրէն չկրնար ըսուիլ : Քանի մը հոգիպտախօսներ քիչ կը պահանջեն , ոմանք ալ քանի մը հազարաւոր տարիներ : Նոյնպէս մեկնիչներն չեն կրնար որոշել թէ Սեմայ ծննաբանութեան ո՛ր ճիւղին ո՛ր օղակին միջեւ պէտք ըլլայ ներմուծել անհրաժեշտ պահանջուած ժամանակի միջոցը : Ո՛չ Նոյի եւ Սեմայ , ո՛չ Աբրահամու եւ Թարայի միջեւ . զի անոնց հայրութեան եւ որդիութեան յարաբերութիւնները յայտնապէս նշանակուած են Ս . Գրոց մէջ : Ուստի մնացեալ օղակներուն մէջ ի հարկէ պէտք պիտի ըլլայ գործել այս յաւելումը :

ԳԵՈՐԳ. Վ. ԹԵՐԶԻՊԱՇԵԱՆ

(Շարայարեւի)

ԱԼՊԵԱՆՔ

ԱԼՊԵԱՆՑ ԲՈՒՍԱԿԱՆՔ ԵՒ ԿԵՆԴԱՆԱԿԱՆՔ

(Շարունակութիւն տես թիւ 16)

Ազգական մ'ունի վայրի քաղ (bouquetin) կոչուած. նշանաւոր՝ երկայն կոր եղջիւրներով, ուսկից կը ճանչցուի տարիքն. Առսդայի ձորին խորը Մեծ Պարտէզ կրածոյ սառնապատներուն երբեմն բնակիչն է. Հոն՝ Վիկտոր Էմմանուէլ անուանի ալպպինայն եւ աննման զինուորն քաղաքական հոգերէն ձանձրացած՝ կ'երթար ամեն տարի վտանգաւոր որսորդութեամբ յոգնելու. զի բնութեան հրապոյրն ամեն բանէ վեր է ։ Սառնարաններու մօտ տախտակեայ հիւղիկի մը մէջ կ'ընդունէր անպաճոյճ գեղջկութեամբ իր ալպաղճաց նմաններն ։ Սրդեամբ եւ ոչ թէ ծննդեամբ Ալպեան իտալական կաճառին դահագլուխն էր. որով իրաւամբ արժանացաւ Առսդայի կատարներէն միոյն վրայ յիշատակարան արձանագիր մ'ըստանալու կաճառին կողմէ, այսպէս. « Ի յիշատակ Վիկտոր Էմմանուէլ արքայի. ալպաղճացի եւ որսորդի ։ »

Եթէ կը փափաքինք վայրի այծերուն եւ քաղերուն մնացորդն տեսնել՝ աճապարենք. վասն զի որսին թիւն երթալով կ'աւելնայ եւ ցեղին չքանալուն երկիւղ կայ ։ Մեծ շահ չարտադրեր, այլ յխտակաբեկ դժուարութեանցն եւ անթիւ վտանգներուն համար՝ որոնց դժուարաւ կը հաւաքայ չտեսնողն՝ մեծ եւ անընդդիմադրելի կիրք եղած է վարժ որսորդներու ։ « Աքանչելի ամուսնութիւն մը կատարեցի, կ'ըսէր ալպեան այծերու որսորդ մը՝ իր առաջնորդին. հայրս եւ հաւսորդի ժամանակ մեռան, յետոյ եմ թէ այնպէս պիտի ըլլամ ես ալ ։ Եթէ երջանկութիւնս ապահովես որսէ քաշուելու պայմանաւ՝ չեմ ընդունիր » ։ Երկու տարի յետոյ անդունդի մը մէջ իր հօր եւ հաւուն հետ կը միանար ։ Բանի որ այդ այծն հոն է՝ վտանգներն անպակաս պիտի ըլլան. նոյնպէս ալ քանի

որ սառնարանը կան ու մնան՝ վտանգն պիտի չկարողանայ խափանել արագացնելու անակնկալ արկածներն :

Ահա Ս. Թէոտիլի կապանին սառնարանին առջեւ ենք . Ալպեանց երրորդ յարկն :

« Վերջին դալարեաց կը յաջորդեն յաւիտենական վեհ սարերն Ալպեանց . ի ստորեւ ծործորք խորախորք, եւ սւերածոյ անապատք. մէկ կողմէն անծայր ձեան դաշտերն մինչեւ գագաթանց գագաթն, միւս կողմէ սառնակոյտի անաղին ծով մը որ մինչեւ ձորերուն խորն կը մղէ իւր կոյան, հարիւրաւոր ոտք թանձրութեամբ եւ ծովագոյն լուսով. զարմանալի եւ սքանչելի երկիր մը ծաղկազարդ բազմաբեղուն երկիրներու մէջ » : (Tschudi) : Այս առում մեկնեցանք Իտալիայէն եւ անա լաւ բռնիոյ մէջ ենք : Լաբոնիոյ մէջ անդամ կեանք կայ . չարաչար եւ կամ դժուարին կեանք, սակայն կեանք : Լաբոնք, լաբոնուհիք եւ իրենց դաւակներն . շատ օգտակար կենդանիներ կան, ինչպէս են շուշն եւ լաբոնեան եղջերուն. բոսոց մէջ յատուկ դաս մը՝ քարաքոս եւ մամուռ : Ալպեան ամենէն բարձր դարեւաններուն վրայ կը գտնուին ասոնք ամենն ալ, բաց ի լաբոնացիներէն : Թէպէտ եւ հաստատուն բնակութիւն չունին՝ սակայն կրնան ունենալ : Ս. Թէոտիլի կիրճին վրայ՝ ուր կը գտնուինք հիմայ 3322 մետր բարձրութեամբ՝ մշտնջենաւոր ձեանց սահմանէն 500 մետր աւելի բարձր՝ 1855է մինչեւ 56 երեք հոգի ապրեցան, ամառներն օթարանի տեղ ծառայող խրճիթի մը մէջ մթնոլորտական քննութեամբ զբաղելով : Ամենէն ցած բարեխառնութեան աստիճանն ըլլալով — 21⁰, որ շատ քաղաքներու անգամ սովորական է : Սդէլվիոյի եւ Ս. Բեռնարդոսի բնակիչներն քիչ մ'աւելի ցած են այս տեղէն :

Վայրի այծն եւ քաղն կը փոխանակէ աստ եղջերուն որ ձմեռներն կ'իջնէ վար՝ կը քաշուի անտառներն : Սակայն այս սառուցեալ դաւոյն հաւատարիմ բնակիչ մը կայ՝ խլուրդն, ձեան արտամուկն անուամբ (arvicola vivalis), կրճողներու դասէն, որ ձմեռն իսկ չփոխելու իր երկիրն : Անշուշտ այդ սոսկալի ձմեռներն կ'անցունէ ձեան տակ փորած հրաշակերտ սրահներուն մէջ ամփոփած պաշարով : Խլուրդին հետ դասուցէք մի քանի միջատներ եւս, մանաւանդ սարդերն, եւ անա Ալպեան բարձանց վրայ ապրող կենդանեաց ներկայացուցիչներն . բաց ի միոյն, որուն վրայ հարկ է երկու բառ ըսել :

Երբեմն՝ վճիտ սպիտակութեամբ տարածուն ձեան զաշտերուն վրայ երբ քայլենք՝ մէն մի քայլ կարմիր արեան հետ մը կարծես կը հանէ , եւ կամ թէ հեռուէն տեղ տեղ կարմիր ներկուած կ'երևի : Այս է կարմիր ճիւղ կոչուածն : Թէպէտ եւ ոչ ահաօտարակ' սակայն երբ հանդիպի այս՝ միշտ ուշագրաւ . հին ձիւներուն մէջ կը գտնուի միայն . մանրացուցական անտեսանելի բլրաբլրուց ճճեակներու արդիւնք . զոր առաջին անգամ քննեց եւ հաւաստեց Զերմաղի սառնարանին մէջ հռչակաւոր երկրաբանն Տեսօր զուիցերիացի : Սառնարանի լուխմակ կ'անուանեն զայդ : Մեծութեամբ սովորական լուխմակի են , այլ շատ աւելի կայտառ քան զանոնք . հին եւ թանձր ձեան մէջ միտուելով արագ արագ կը շարժին մէջը , եւ հոն ծածկուած կ'ապրին : Այլ ինչ է իրենց անունդն . չգիտցուի : Կարմիր ձեան պատճառ է նաեւ այս ճճեկին հետ ուրիշ ամենամանր սունկ մը :

Այս անմարդի տեղերուն մէջ կենդանականէն շատ աւելի առատ է բուսականն : Զեան եւ սառոյցի մէջ կղզւոյ նման կը ցցուին ժայռերու կողեր , ուր իբր անապատի ովաթիւն բնակութեան վերջին տեղն կը գտնէ բուսակն . ամենէն նշանաւորն է քարաբէկ խոտն (saxifrage) . այլ ինչպէս հիւսիսային երկիրներու մէջ նոյնպէս հոս ալ քարաքոտն եւ մամուռ ժայռերն մագցելով վերջին պահակքն կը հանդիսանան բուսականաց : Դիտելու արժանուոր այս տեսակաց հարիւր տասնուհինդն Ալպեանց եւ Լաբոնիոյ սովորական են , եւ ութսունն Ասիոյ կեդրոնին մէջ կը գտնուի միայն . ո՛ւր էին արդեօք ասոնց խանձարուքն . երբ եւ ինչպէս այսչափ հեռաւոր երկիրներու մէջ դնացեր ցրուեր են : Մեծ եւ հիմնական առաջարկ . որչափ խորհուրդներու ծնող :

Այլ մեղ համար բաւական է այսչափ ըսելն միայն . եւ հիմակ որ քայլ կ'առնենք Ս . Թէոտիւլի կիրճէն եւ վար խոնարհելու վրայ ենք դէպ ի Զուիցերիա , ուչ դնենք կլիմային՝ բուսականաց եւ կենդանեաց աստիճանաբար փոփոխութեանն :

Այս ճամբորդութիւնն մեզի ոչ թէ բնական պատմութեան՝ այլ ուրիշ զաս մը նկատենք , որ քիչ մը աշխարհագիրներու հակառակ է գուցէ . այսինքն՝ թէ ամբողջ Լաբոնիան Նորվեգիոյ եւ Ռուսիոյ մէջ չէ . այլ մաս մ'ալ Դադդիոյ , Զուիցերիոյ Աւստրիոյ եւ Իտալիոյ մէջ :

Յաւիտեանական ճիւղք եւ Սառնարանք : — Զիւնն առանց տունէն դուրս ելլելու կրնանք տեսնել , սակայն բարեբախտաբար մշտատեւ չէ մեր տեսածն Ալպիանց նման . միւս կողմանէ մեր գիտցած ճիւնն ըստ ամենայնի նոյն չէ մեր քննելիքին հետ :

Գալով այդ անհուն սառնակոյտներուն որոնց սառնարան կ'ըսենք , այս գօտեաց որոշիչ յատկանիչն , անհնարին է առանց տեսած ըլլալու գաղափար մը կազմել վրանին , ժայռի մը բարձրէն ծովը նկատել անշուշտ նոյն չէ ծովուն մէջ բացուելուն հետ . սակայն սառնարաններուն խտիրն չատ աւելի է :

« Եթէ Սպիտակ լեռան վրայէն դիտուի սառնակոյտի ծովը՝ կ'ըսէ Saussure , մանրամասն նկատել անհնար է , իր անհատասարութիւնքն հանդարտելի ծովուն պորտացմունքն կը թուին : Այլ երբ սառնարանին մէջ գտնուինք՝ այդ պորտացմունքն լեռներ են , եւ իրենց անջրպետն՝ այս լեռանց մէջ խորխորատներ : Այս դեղեցիկ կերտուածն՝ մեծամեծ խրամատներն եւ իրենց կազմած սառնապատ վճիտ աւազաններն՝ քիւրեղեայ պաղպաղակ սղըբերահոս ակունքն եւ սառնեղէն վիհերու մէջ գահավէժ թաւալվորումն տեսնելու համար պէտք է այց ելլել :

Ս. Վ. Ն.

ՊԱՏԿԵՐ ԷԱՆՊԵՍՆ

Ե Ի

ԿՐՕՆՔ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

(Շարունակութիւն տես թիւ 16)

Այսուիկ մեծագոյն եզր առաջնոյ շարաքանութեանս ցոլ-
ցաւ յայտնապէս . արդ մնայ մեզ տեսանել զմիջինն այսպէս .

Զի այս ծանօթութիւն յԱստուծոյ միայնոյ տուաւ մարդոյ
նախ զառաջինն .

Յոյցք միջին եզեր . Եթէ ոչ Աստուծոյ ինքնին էր յայտ-
նեալ զճշմարտութիւնս զայս առ մարդ՝ սա ինքն երեւէր այ-
նուհետեւ գտիչ այսց ճշմարտութեանց . բայց քանզի չէ հնար
այդմ լինել , որպէս յուցաւ ի պատասխանիս անդ , զի որ-
պէս կամ երբ լինել այդմ իրի , յոր ժամ , որ , կամ ընդ որ
շաւիղ ճանապարհորդեալ՝ զամենայն իսկ զքնակիչս երկրի
համայն հաճել ի գիտութիւն այսպիսոյ ճշմարտութեան , ընդ-
դէմ սրտից կամաց նոցա եւ բռնութեան անտից . Այդմ չիք
հնար եւ ոչ մի . Ապա ուրեմն Աստուծոյ միայնոյ է տուեալ
մարդոյ զառաջինն զայդ ծանօթ :

Այո՛ ոչ ուրաստ կամ զի ի սկսանել կռապաշտութեան
ճշմարտութիւնք այնպէս իմն աղօտացեալ խամբէին՝ զի բոտ
առածին Պոսիւէի՝ Ստոց եւ եւեթ վիճակէր աստուածութիւն՝
միայն ի ճշմարտէն դարձուցեալ . Բայց զինչ այտի մեզ . զի այդ
յայտնագոյնս յուցանէ զի եւ ի բռնանալ անգամ անտից՝ յոր-
ժամ սկիզբն կալաւ կռապարիշտ պղծութիւնն՝ անկարացաւ քեցել
ի սրտէ անտի մարդկան զայս ճշմարտութիւն՝ եթէ Աստուած
պաշտելի է եւ եթէ զայդ պահանջի մարդ . Տգիտացան այժ
կռապարիշտք եթէ ո՛ւմ անկ իցէ զաստուածութիւնն շնորհել՝ այլ
ոչ երբեք եղեւ յուշոյ մտաց նոցա անկանել պաշտօն աստուա-

ծութեանն : Այլ զայդչափ եւ զայդպիսի հաստատամտութիւն մարդոյ ոչ մարդոյ է ընծայել՝ այլ Աստուծոյ ինքնին . եւ ես յայս բան կնքեմ՝ եթէ յԱստուծոյ միայնոյ առեալ ե գառաշինն մարդոյ զգաղափար կրօնից :

Ազտանին կրօնք բազումք միանգամայն ճշմարիտք :

Յուշանի. բազմութիւն կրօնից զանազանելոց կամ այն է զի զնոյն բան ուսուցանեն եւ կամ ոչ. եթէ զնոյն բան ուսուցանիցեն՝ ի զուր ուրեմն կոչին կրօնք զանազանեալք. զի մի են, ըստ իմաստասիրացն բանի . որ զնոյն ուսուցանէ՝ ոչ բազում՝ այլ մի եւ եթ . Ապա եթէ ոչ զնոյն բան ուսուցանեն՝ հակառակք են միմեանց . բայց որ հակառակք են միմեանց՝ զնոյն բան ոչ ուսուցանեն, զի մի է ճշմարտութիւն եւ ոչ կարէ հակառակել ինքեան : Ապա ուրեմն ոչ գտանին կրօնք բազումք զանազանեալք ի միմեանց համանգամայն ճշմարիտք :

Քանզի չէ լուեալ ուրուք այսպիսի ինչ երբեք՝ զի ի հայս մի իցէ Աստուած եւ ի պարոս ոչ այդպէս . զի ի յոյնս Աստուծոյ իցէ զմարդ արարեալ եւ ի հոռոմս ոչ . զի յնգիպատս խնամակալ իցէ Աստուած եւ ի չիսեցէ՝ եւ ի հնդկիս ոչ այդպէս, եւ զի սոքա ամենեւին զճշմարտութենէ իցեն խոստովանք : Ապա ուրեմն կրօնք որ հակառակին ընդ իրեարս ոչ կարեն միանգամայն լինել ճշմարիտ : Յուշանի դարձեալ . կրօնք հաւատարմութիւն քակտեն զմիմեանս . վասն զի Ուղղափառն ասէ Մի Աստուած . Բազմաստուածեանն՝ Բազում . Ուղղափառն զԱստուած խնամակալ գիտէ տիեզերաց . Աստուածեանն ոչ կամի զայդ այդպէս . Ուղղափառն՝ էտկ գերաբուն՝ ասէ զԱստուած, բարձրեալ, զատուցեալ ի տիեզերաց . Համայնաստուածեանն զԱստուած ընդ Տիեզերս խառնէ չփոթէ . եւ այլն : Եւ արդ եթէ այս ամենայն ճշմարիտ էր՝ ի զառանցանս գտանէաք եւ ի զառամական բանս, բայց զի չէ այդմ հնար՝ Ապա կրօնք հակառակօղք միմեանց քակտեն զմիմեանս, եւ չիք հնար եթէ իցեն համանգամայն ճշմարիտք :

Յուշանի դարձեալ . կրօնք ճանապարհ են ընդ որ յերանելի կեանս ժամանէ մարդ . զայս եւ ոչ մի ոչ որ ուրանայ :

Զի եթէ հարցանիցես զՀրէայն՝ էր վասն զայդ կրօնս ունել . զի յերանութիւն փութամ ասէ հասանել . եթէ զեպիկուրեանն՝ զնոյն բան երկրորդէ, եթէ զքրիստոսեանն՝ զճենն եւ զյաբոն՝ ամենեքին զնոյն դարձուցանեն պատասխանի : Արդ եթէ հնար ինչ էր կրօնից հակառակաց լինել ճշմարիտս՝ ոչ այլ ինչ երեւէր յայնժամ՝ բայց զի ընդհակառակ շաւղաց ի լայնատարած դաշտավայրի՝ որ ի հիւսիս եւ որ ի հարաւ , որ ընդ ելս եւ որ ընդ մուտս գնացեալ , ամենեցուն զթիկունս առ միմեանս ունելով, ժամանել ի մի ինչ անդի սահմանեալ հասարակաց անդէն : Բայց այդ առո՞ղջ մտաց հակառակ է . Ապա կրօնք բազումք հակառակք միմեանց ոչ մարթին լինել ի ճշմարտութեան անդ միարանք :

Եւ արդ որոյ ծաղու արժանիք իցեն Անտարբերականքն այնոքիկ՝ որք զրաջան վաստակին ցուցանել եթէ ամենայն կրօնք հաճոյ իցեն Աստուծոյ իբրեւ զճշմարիտն . ասասցեն ասպաքէն եթէ ընդ ստութիւն հաճի՞ արդեօք ճշմարտութիւն : Զայս ինչ այսպէս բարբանջէր Ռուսոյ . Ի հեթանոսս իցես ծնեալ՝ զաստուածս նոցա պաշտիցես, պատարագս Արամազդայ Աստղկան Արիսի եւ Պրիապոսի հանցես եւ զորդիս քո ի ծառայութիւն նոցա կրթեսցես . յեզրպտոս իցես ծնեալ զդրօշեալս կոկորդիլոսաց պատուեսցես . ի Փիւնիկէ՝ զճնուռնդս քո Մոզորայ զոհս հանցես . թէ ի Մեքսիկո՝ մարդազոհս հանցես կռոցն . եթէ ի խոնարհազոյն պաշտամունս իցես ծնեալ՝ որպէս զբունս ծառոյ՝ զքարինս զտունկս զմորթս կենդանեաց եւ զզազրոտիս մեռելոցն պաշտել՝ պաշտիցես :

Յաղադս թէ կրօնք բնականք բաւականք իցեն ի փրկութիւն մարդոյ .

Կրօնք ասացան լինել Ծանօթութիւն հիմնական ճշմարտութեանց եւ պաշտօն Աստուծոյ : Արդ զի այս պաշտօն Աստուծոյ իցէ ճշմարիտ՝ պարտ է՝ Ա) զի որ պաշտին Աստուած իցէ ճշմարիտ . եւ Բ) զի այդ պաշտօն իցէ ճշմարիտ :

Կապաշտութիւն չէ կրօն ճշմարիտ , զի զարարածս փոխանակէ ընդ Աստուծոյ ճշմարտի : Դարձեալ՝ եւ որոց զճշմարիտն պաշտեն զԱստուած եւ ոչ ճշմարտիւ պաշտամամբ՝ չեն եւ նոքա ի համարի առտուածապաշտ կրօնից , որպիսիք ոմանք

որ ի հաճել զԱստուած զոհս մարդագոհս հանեն ի սեղան նորա :

Ուստի ասեմ :

Կրօնք բնականք զատուցեալք ամենեւին ի յայտնութենէ չեն բաւական ի փրկութիւն մարդոյ :

Ընդդէմ բանակրօնիցն աղանդոյ՝ զոր ոմանք բանապաշտ կոչել սովորեցան՝ որք զբան մտաց այնպէս կատարեալ համարեցան մինչեւ ի փրկութիւն մարդոյ բաւականանալ՝ մխիթր յայս բան :

Յուցանի . Միտք մարդոյ խաւար ողիտութեամբ եւ բռնութեամբ ախտից այնպէս իմն մթափնի՝ մինչեւ առանց յայտնութեան չկարել նմա հասու լինել եւ բնական կոչեցելոյ ճշմարտութեանց , զորս մարթ էր ճանաչել եւ լուսով բանի : Զայս զգձուձ պատկեր մտաց մարդոյ հեշտ լիցի մեղ զտանել ուր եւ կամք իցեն . ընթերցցին հեթանոսաց մատեանք , բացցին զիւրք ծննդաբանութեան մարդոյ , վերծանիցին բանք նախնեաց եւ տեսցին այս փորձք յանդիմանեալք յամենայն ժամանակս :

Փրեմինոս յուր մասունս բանի համառօտէ զխափանարարս ճշմարտութեան :

Ա. Տկարութիւն բանի . Բ. Տղիտութիւն . Գ. Թերակատար իմաստութիւն . Դ. Գիտութիւնն ինքնին . Ե. Թիւր յարմարութիւն ճշմարիտ սկզբանց . Զ. Մտախաբութիւն . Է. Ընդփայրաքնին հետազօտութիւն . Ը. Յանկութիւն կրից : Ահա այս ամենայն կարճ ի կարճոյ :

*

(Շարայարելի)

ՕՐԷՆՍԴՐՈՒԹԻՒՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ

ԸՍՏ ԾԻՍԻՆ ԱՆԱՖԻՏԱՅ

ԳԼՈՒԽ Է.

ԱՅԼԵԻԱՅԼ ԴԻՊՈՒԱԾՈՑ ՎՐԱՅ, ՈՐՔ ԿՐՆԱՆ

ՊԱՏԱՀԻԼ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՁ.

(Շարունակութիւն տես քիւ 16)

Յօդ. 192 — Յղութեան դիպուածին մէջ պիտի պահուի յանուն յղացելոյն այն մեծագոյն մասն , որ պիտի պատկանէր արուին համընթացութեամբ էզին , եթէ յղացեալն վերաբերի այնպիսի աստիճանի , որ համընթանայ ներկայ ժամանակաց , կամ զանոնք ի բաց մերժէ մասնականութէն :

Եթէ յղացեալն վերաբերի այնպիսի աստիճանի՝ որ բոլորովին ի բաց մերժէ ներկայ ժառանգները , բոլոր ժառանգութիւնն պիտի մնայ ի պահեստի մինչեւ որ ծնանի անիկայ :

Ի դիպուածի բաժանման կը պարտաւորին բաժանակիցք երաշխաւորութիւն տալ :

Յղացեալն ժառանգ կ'ըլլայ , եթէ կենդանի ծնանի , կամ եթէ իւր մարմնոյն մեծագոյն մասը կենդանի ելլայ մօրը արգանդէն :

Այնպիսին ի պահեստի դրուած բոլոր բաժինը կ'առնու , եթէ անոր իրաւունք ունի , ի հակառակ դիպուածի կ'առնու իրեն պատկանած մասը եւ մնացորդն կը բաժնուի իրաւատեարց մէջ :

Յօդ. 193 . — Պէտք է ի պահեստի մնայ բացակային պատկանեալ մասն , երբոր կենդանութիւն կամ մահ նորին տգիտացեալ է :

Եթէ բացակայն բոլորովին ի բաց մերժէ ներկայ ժառան-

զակերցները , պէտք է յայտադրի բաժանումն ժառանգութեան :
Եթէ ի բաց մերժէ զանոնք միայն մասնաւորապէս , անոնց
ամէն մէկուն կը տրուի այն փոքրագոյն մասն , որ պիտի
պատկանի անոնց ի ժառանգութեան :

Ի դիպուածի՝ յորում բացակային մահը յայտարարող վճիռ
տրուի , յետ ներկայանալոյ ի դատաստան ժամանակացաց
նորին , ամենայն ինչք նորին կը պատկանին կենդանի մնաց-
եալ ժառանգաց . վճռէն առաջ մեռեալ ժառանգք ժառանգու-
թեան չեն մասնակցիր , ինչպէս ըսուեցաւ ի 577 . յօդ :

Յօդ . 194 . — Երկսեռական անձն կը ժառանգէ իբրեւ այր
կամ իբրեւ կին , ըստ առաւելագոյն արտայայտեալ երեւոյթի
նշանաց՝ որ յատուկ են մի կամ միւս սեռի : Եթէ կրկին սեռի
նշանքն հաւասարապէս արտայայտեալ ըլլան , այնպիսին
նուազ նպաստաւոր բաժինը կ'առնու , որ մի կամ միւս սեռի
պիտի պատկանէր :

Յօդ . 195 . — Շնութեան կամ նզովից չեղման պատճա-
ռաւ չճանչցուած որդիք , ինչպէս նաեւ անոնց մայրերն կամ
մարց ազգականներն , կը ժառանգեն փոխադարձաբար : Բայց
նոյն իսկ որդիք իրենց հօրմէն չեն ժառանգեր , ինչպէս եւ
հայրն որդւոց չժառանգեր :

Յօդ . 196 . — Նաւաբեկութեան կամ կործանման կամ հրը-
դհի մէջ վախճանեալ ազգականք , երբոր զրականապէս չգիտ-
ցուիր որուն առաջ մեռած ըլլալը , մէկզմէկէ չեն ժառանգեր ,
եւ ինչք նոցին կը պատկանին կենդանի մնացեալ ժառանգաց :

Յօդ . 197 . — Թախարուճ անուանուանեալ իրաւանց լը-
քումն⁽¹⁾ , կամ իրաւախոհութիւն որոշեալ իրի մը վրայ ընդու-
նելի է ժառանգաց մէջ՝ անոնց հաւանութեամբը :

Լքումը ընդունող⁽²⁾ ժառանգն՝ լքանող⁽³⁾ ժառանգին տեղը
կը բռնէ , իբրեւ լքումն եղած չըլլայ :

(1) Cession .

(2) Cessionnaire ,

(3) Cédant .

Գ Լ Ո Ւ Խ Ը .

ԱՄՓՈՓՄԱՆ ԵՒ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾԱԿԱՆ⁽¹⁾

ԲԱԺԱՆՄԱՆ ՎՐԱՅ

Առաջ , կամ ամփոփումն օրինաց (օրինական մասանց) տեղի ունի երբոր բազմաթիւ ըլլան ժառանգք , եւ ժառանգութեան ինչք անբաւական ըլլան ամբողջապէս հաստուցանելու բոլոր օրինականները :

Յօդ. 198.— Յաւելուածական բաժանումն տեղի ունի , երբոր օրինականները հաստուցանելէն յետոյ , մնացորդ մը ըլլա՞ծ առանց ընդհանուր ժառանգի , որ կարենայ ստանձնել զայն :

Այն ժամանակ աւելորդն այն կը բաժնուի համեմատաբար ընդ մէջ օրինաւորականաց , բացառութեամբ ամուսնոց :

Այսպիսի օրինաւորականքն են , արդանդակից եղբայրն , ուղղակի դուստր որդւոյն , հարազատ արեւնակից եւ արգանդակից քոյրն , մայրն եւ մամն հայրական հանգուցելոյն :

Վերոյիշեալ օրինաւորականներէն մէկն միայն ըլլալով բոլոր մնացորդը կ'առնու :

Գ Լ Ո Ւ Խ Թ .

« Զատուլ-Արկամ » կոչուած ժառանգ ոգգականաց վրայ

եւ անոնց պրուքեան վրայ ի ժառանգութեան .

Յօդ. 199.— Զատուլ-Արկամ կոչուած ժառանգք չորս դասու կը բաժնուին , եւ իրենց կարգը հետեւեալ տրամադրուած թիւներէն սահմանեալ է :

Առաջին դասն կը բաժանուի որ եւ է ազգական՝ որ միացեալ է ընդ հանգուցելոյն միջոցաւ դստեր , կամ դստեր

(1) Supplémentaire .

որդւոյն եւ սերնդոց նոցին անսահմանաբար , որ եւ է սեռի պատկանին :

Յօդ. 200.— Երկրորդ դասն կը պարունակէ զնախահարս հանգուցելոյն՝ որք զրկեալ են ի ժառանգութենէ, զոր օրինակ հաւերը , մեծ հաւերը , մամերը եւ մեծ մամերը՝ որոյ եւ է աստիճանի :

Յօդ. 201.— Երրորդ դասը կը կազմեն հարազատ եւ արեւնակից կամ արգանդակից սերունդք եղբարց եւ քերց, որոյ եւ է աստիճանի վերաբերեալք :

Յօդ. 222.— Չորրորդ դասն կը բաղադրի ի մօրեղբարց , յարգանդակից հօրեղբարց , ի մօրաքերց եւ ի հօրաքերց եւ ի նոցին սերնդոց կրկին սեռի, որոյ եւ է աստիճանի վերաբերին :

Բոլոր ժառանգութիւնն իրաւամբ կը պատկանի միոյ միայնոյ կենդանի ժառանգի, ի պակասութեան ուրիշ ժառանգակցաց ի չորս դասս :

(Շարայարեյի)

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ԱՄԱՆՈՐ

Երբ Արեգ դառնայ
Յիւր առաջին կէտ՝

Նորսկնոր իղձեր

Սոյիւր են շատեր

Կրկնեղ Ձեզ ո՛ր Տէր :

Նոր Արեւ կ'ըսեն

Այսօր կենաց հետ

Ծագեց ջինջ զըւարք

Հոժ առաւ ու բարդ .

Յուսով քան զոր ցարդ :

Տեսայ որ ամենի

Խայտան հակաւնէս ,

Ամենի փրափքաւ

Ծեր տղայ կուսան ,

Եւ իրարու գան .

Լարեցի թելեր

Պատկերիս վէտ վէտ ,

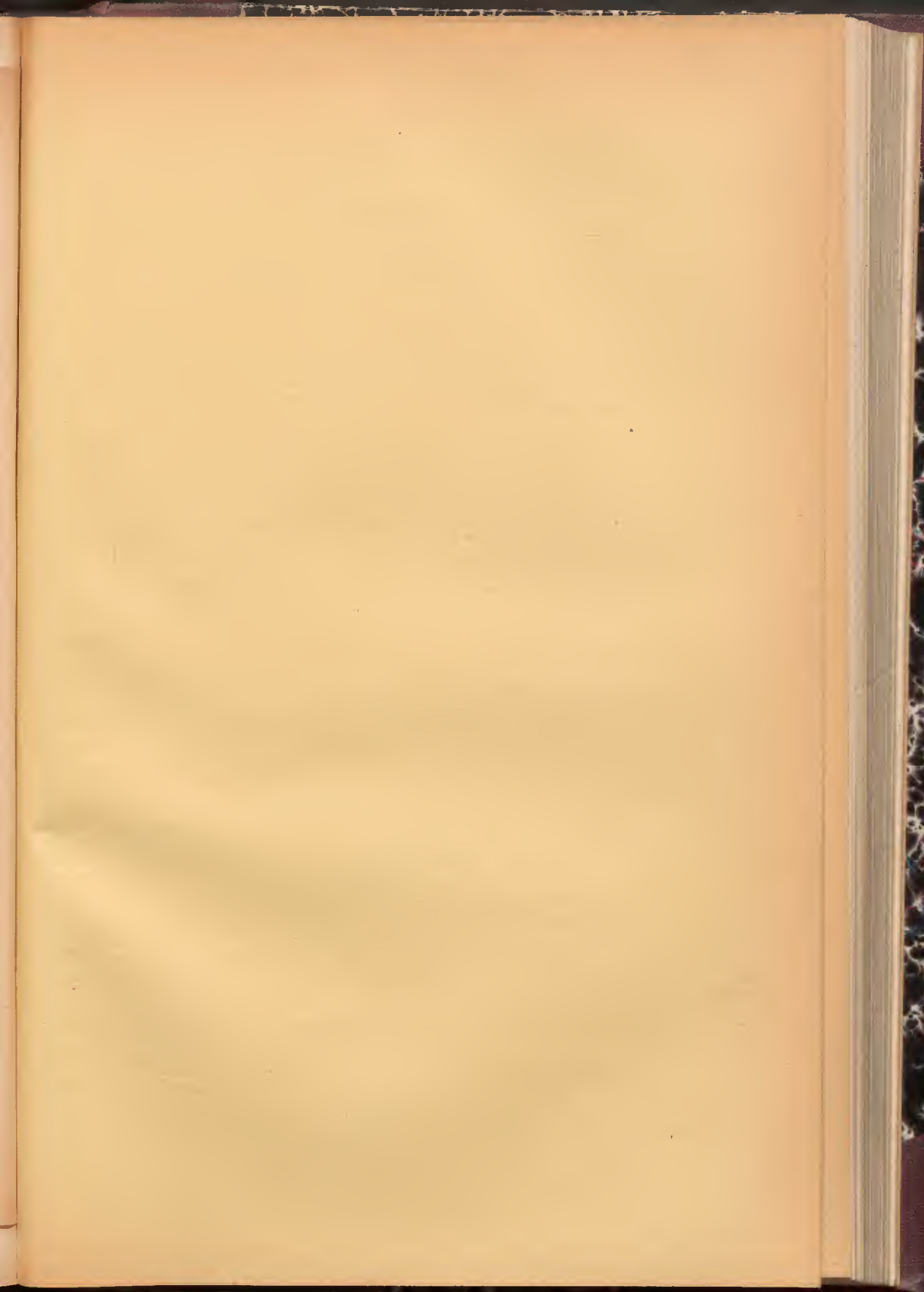
Հագար թիւր հրճումնի

Երգեցի մաղթումն ,

Արեւ կեանքն և դանկ :

ՅՐՈՒԻԶ Պատկերիւն

ՊԱՏԿԵՐ տասն է. հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դահեկան
Գաւառաց է. օտար երկիրներու համար
քղբատարի ծախսն ի միասին հաշուելով 50 « .

Խորաքանջիշր թիւ 2 դահեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա, Եեշիլ փողոց
Թիւ 1, ուր պետք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ քերթի
վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար .

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N ° 1

معارف نظارت جلیله سنک رخصتیه طبع اولنشد